

Dyslexiebeleid in de Achtbaan

Diane Deijlen 2134643
Hilde Zomerdijk 2138855

Master Special Education Needs (M SEN)
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg Tilburg
Leerroute: Dyslexiespecialist
Begeleid door: Marchien Loerts
Juni 2010

Voorwoord

Op onze voortgezet onderwijs school heeft dertig procent van de leerlingen een dyslexieverklaring. Hierdoor hebben wij als docente en logopediste op deze school veel te maken met leerlingen met dyslexie. Regelmatig zien wij leerlingen die al jaren kampen met lees- en spellingsproblemen maar bij wie pas op onze school dyslexie wordt vastgesteld. Wij besloten tot het volgen van de opleiding Dyslexiespecialist in de hoop echt iets voor deze leerlingen te kunnen betekenen.

De specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen op onze school werd vervolgens het onderwerp van ons praktijkonderzoek. Wij hebben hiervoor gekozen omdat het bestaande protocol niet aansluit bij de huidige wensen en mogelijkheden, waardoor de dyslectische leerlingen geen optimale begeleiding krijgen. Om hun zelfvertrouwen en slagingskansen in het VMBO te verbeteren is goede zorg volgens ons echter van groot belang.

Wij spreken onze dank uit naar iedereen op en rond onze school die er voor ons geweest zijn de afgelopen periode. Zonder de steun van de leden van de dyslexiebegeleidingsgroep, de volledige medewerking van de leerlingen uit de dyslexiecoachingsgroepen en de betrokkenheid van alle teamleden van onze school was het ons niet gelukt dit onderzoek succesvol uit te voeren. Ook tijdens de opleidingsmomenten bij Fontys vonden wij de nodige ondersteuning. Wij zijn zeer dankbaar voor de hulp die wij kregen van onze docente Marchien Loerts, zodat ons onderzoek haalbaar is geworden. Onze studiegenoten bedanken we voor de bemoedigende woorden vanaf aanvang van de opleiding. Critical friends Paul, Ankie en Ruby stelden ons oplossingsgerichte vragen vanuit het “niet weten”, waardoor zij ons scherp hielden. Hiervoor spreken wij onze hartelijke dank uit.

Afsluitend bedanken we onze partners en kinderen die de morele en meelevende ondersteuning verschaften die we nodig hadden om deze studie tot een goed einde te brengen.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Hoofdstuk 1 Inleiding 5

Hoofdstuk 2 Probleemstelling 6

- 2.1 Onderwerp van het onderzoek 6
- 2.2 Benodigde informatie 6
- 2.3 Plaats van onderzoek 7
- 2.4 Bij het onderzoek betrokken personen 7
- 2.5 Tijdpad 7

Hoofdstuk 3 Verantwoording van de probleemstelling 8

- 3.1 Operationalisatie van de probleemstelling 8
 - 3.1.1 Specifieke zorg 8
 - 3.1.2 Dyslectische leerlingen 8
 - 3.1.3 Voortgezet Onderwijs School 8
 - 3.1.4 Huidige bezetting 8
 - 3.1.5 Bijstellen 9
 - 3.1.6 Optimale kwaliteit 9
 - 3.1.7 Vormgeven 9
- 3.2 Nieuwswaarde en relevantie 9
 - 3.2.1 Nieuwswaarde 9
 - 3.2.2 Theoretische relevantie 9
 - 3.2.3 Praktische relevantie 9
 - 3.2.4 Maatschappelijke relevantie 9
- 3.3 Verwachting van de uitkomst 10

Hoofdstuk 4 Achtergrond en theoretische kader 11

- 4.1 Onderzoeksfunctie en onderzoeksstrategie 11
- 4.2 Domein afbakening / primaire doelgroep 11
- 4.3 Context 11
- 4.4 Definiëring belangrijkste termen en begrippen 11
 - 4.4.1 Specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen 11
 - 4.4.2 Dyslectische leerlingen 12
 - 4.4.3 Voortgezet Onderwijs School 13
- 4.5 Toelichting op keuzes en vooronderstellingen 13
- 4.6 Theoretische kader 13
 - 4.6.1 Inclusie 13
 - 4.6.2 Beleidsimplementatie 14
 - 4.6.3 Het Achtbaanmodel 14

Hoofdstuk 5 Methode 15

- 5.1 Inleiding 15
- 5.2 Deelvragen 15
- 5.3 Gegevensoverzicht en materiaalverzameling 15
 - 5.3.1 Deelvraag 1 15
 - 5.3.2 Deelvraag 2 15
 - 5.3.3 Deelvraag 3 16
 - 5.3.4 Deelvraag 4 16
- 5.4 Analyse van de gegevens 16

5.5	Resultaten van het onderzoek	16
5.5.1	Onderzoeksresultaten m.b.t. deelvraag 1	16
5.5.2	Onderzoeksresultaten m.b.t. deelvraag 2	17
5.5.3	Onderzoeksresultaten m.b.t. deelvraag 3	17
5.5.4	Onderzoeksresultaten m.b.t. deelvraag 4	17
5.6	Interpretatie van de resultaten	18
5.6.1	Betrouwbaarheid	18
5.6.2	Validiteit	18
Hoofdstuk 6 Conclusies		19
6.1	Antwoord op deelvraag 1	19
6.2	Antwoord op deelvraag 2	19
6.3	Antwoord op deelvraag 3	19
6.4	Antwoord op deelvraag 4	19
6.5	Herkenbare uitkomsten	20
6.6	Belangrijkste uitkomsten	20
6.7	Bijdrage aan oplossen van probleemstelling	20
Hoofdstuk 7 Discussie en reflectie		21
7.1	Aanpak	21
7.2	Uitvoerbaarheid	21
7.3	Acceptatie	21
7.4	Effectiviteit	21
7.5	Tevredenheid over de aanpak	22
7.6	Reflectie	22
7.6.1	Ervaringen	22
7.6.2	Onderzoekend leren en lerend onderzoeken	23
Samenvatting		24
Literatuurlijst		25
Bijlagen		
Bijlage 1	Vragenlijst docenten	
Bijlage 2	Huidige bezetting 2009-2010	
Bijlage 3	Stellingen voor de leerlingen	
Bijlage 4	Uitkomsten laatste stelling	

Hoofdstuk 1 Inleiding

Dit praktijkonderzoek wordt uitgevoerd als opdracht voor de opleiding Dyslexiespecialist-HBO master SEN. Het is een beschrijvend praktijkonderzoek waarin de kennis en verwachtingen van het team van onze school op gebied van dyslexiebegeleiding zullen worden vastgelegd. Deze informatie wordt aangevuld met de wensen van de dyslectische leerlingen.

Tijdens overleg met de dyslexiebegeleidingsgroep op onze school zijn vragen gerezen over de geldigheid van de inhoud van het dyslexieprotocol dat is vastgesteld in 2005. Wij zijn voornamelijk geïnteresseerd in de kwaliteit van de ondersteuning die de dyslectische leerlingen ontvangen. Door de gegevens over het huidige handelen te analyseren - beleidsevaluatie (Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003) - willen wij speerpunten formuleren die tot beleidsbijstelling kunnen leiden. Daarnaast willen wij leren hoe wij planmatig tot het beantwoorden van onze onderzoeksvraag en deelvragen kunnen komen.

In ons praktijkonderzoek beschrijven wij het onderzoeksproces en de analyse van de resultaten. Na de inleiding wordt in hoofdstuk 2 het belang van onderzoek naar het huidige handelen toegelicht en het tijdpad van uitvoering gegeven. In hoofdstuk 3 worden de termen en begrippen uit de probleemstelling nader toegelicht en wordt er aandacht besteed aan de nieuwswaarde en relevantie van het onderwerp. Vanuit het theoretische kader worden in hoofdstuk 4 (onderwijs)zorg voor dyslectische leerlingen en modellen voor beleidsimplementatie geschetst. In hoofdstuk 5 beschrijven we de onderzoeksmethode en de resultaten van het onderzoek per deelvraag. In hoofdstuk 6 vatten wij de uitkomsten van de deelvragen samen en formuleren wij speerpunten voor toekomstig handelen. Ten slotte beschrijven wij in hoofdstuk 7 de discussie ten aanzien van het uitgevoerde onderzoek en de uitkomsten. Ook reflecteren wij hier op ons handelen en leerproces binnen dit onderzoek.

Hoofdstuk 2 Probleemstelling

2.1 Onderwerp van het onderzoek

Het onderwerp van ons praktijkonderzoek is de bijstelling van het dyslexiebeleid op onze Voortgezet Onderwijs school aan de huidige wensen.

Wij hebben hiervoor gekozen omdat het bestaande beleid en de uitvoering daarvan niet aansluiten bij de huidige situatie. Het opgestelde protocol is na implementatie in 2005 niet geëvalueerd en bijgesteld. Het is niet duidelijk of het momenteel wordt toegepast zoals aanvankelijk was bedoeld. Ook het managementteam is van mening dat het beleid onvoldoende gestalte heeft gekregen en geëvalueerd moet worden.

Wij zijn van mening dat de leerlingen met dyslexie nu onvoldoende ondersteuning krijgen. Het aanbod van hulp is ongestructureerd en wordt niet effectief ingezet. Daarnaast vermoeden wij dat er onder de docenten geen eenduidigheid heerst over de toepassing van faciliteiten. Ook denken wij dat de docenten niet allemaal voldoende kennis hebben van dyslexie en –begeleiding.

2.2 Benodigde informatie

Op welke wijze kan de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen van onze school met gebruik van de huidige bezetting worden bijgesteld en vormgegeven zodat deze van optimale kwaliteit is?

Om dit te kunnen onderzoeken is het van belang dat de beginsituatie bij ons bekend is. Deze zullen wij onderzoeken door de aanwezige kennis en de verwachtingen van het team op gebied van dyslexiebegeleiding vast te leggen aangevuld met de wensen van de leerlingen.

Door afname van interviews hopen wij informatie te verkrijgen van het managementteam. De dyslexiebegeleidingsgroep en een deel van het docententeam zullen een enquête voorgelegd krijgen. Hierbij zal extra aandacht uitgaan naar de aanwezigheid van benodigde kennis over dyslexie bij de docenten. De ervaringen en verwachtingen van leerlingen willen wij in kaart brengen met behulp van discussies aan de hand van stellingen. Verder zullen we met een deel van de dyslexiebegeleidingsgroep overleg voeren om ervaringen met het bestaande protocol van onze school en de implementatie daarvan uit te wisselen. Tijdens deze overlegmomenten zal ook de vormgeving van het toekomstige beleid besproken worden.

Ter ondersteuning van dit praktijkgerichte onderzoek maken wij gebruik van literatuur op gebied van implementatie van beleid, dyslexiezorg en basisprincipes van praktijkonderzoek.

Bovengenoemde kennis zal door ons worden gebruikt om een aanzet te geven het bestaande beleid van onze school aan te passen aan de huidige wensen en situatie.

De implementatie van het vernieuwde beleid zal aan de hand van de Achtbaan (Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003) worden gerealiseerd.

2.3 Plaats van onderzoek

Ons onderzoek zal plaatsvinden op onze school. Op deze onderwijsinstelling voor VMBO voor leerlingen met leer- en/of gedragsmoeilijkheden zijn wij beide werkzaam.

2.4 Bij het onderzoek betrokken personen

Bij ons onderzoek zullen wij ons richten op verschillende partijen binnen de school. Hierbij zal het gaan om het managementteam, docententeam, de leden van de dyslexie begeleidingsgroep en dyslectische leerlingen. De dyslexie begeleidingsgroep van onze school bestaat uit de zorgcoördinator, orthopedagoog, schoolpsycholoog en verschillende remedial teachers en de dyslexiespecialisten in opleiding.

2.5 Tijdpad

Weeknummer	Wie	Wat
2009 - 2010		
48 – 7	Dyslexiespecialisten in opleiding	Literatuurstudie naar het opstellen van enquêtes en implementeren van beleid
40 – 50	Dyslexie Begeleidingsteam	Wekelijks overleg over het huidige beleid en wensen van begeleidingsteam
47	Ouders	Informeren en discussiëren over dyslexie tijdens ouderavond met als thema 'dyslexie'
50	Dyslexiespecialisten in opleiding	Enquêtes opstellen voor docententeam en leerlingen
50	Dyslexie Begeleidingsteam	Presenteren plan
50	Managementteam	Presenteren plan en vragen om goedkeuring
1	Dyslexie Begeleidingsteam Docententeam	Inventarisatie kennis, ervaringen en verwachtingen aan de hand van enquêtes
2	Leerlingen	Voeren van discussies in dyslexiegroepjes
2	Dyslexiespecialisten in opleiding	Innemen en verwerken enquêtes
2	Managementteam	Afnemen van interviews om kennis, ervaringen en verwachtingen te peilen
9	Dyslexiespecialisten in opleiding	Studiedag workshop: presentatie verkregen informatie Oefenen computer vaardigheden, kennismaking met katernen, handreiking voor de vakdocent; informeren OOP over dyslexie
10 – 18	Dyslexiespecialisten in opleiding	Sterkte zwakte analyse inventarisatie van de huidige situatie met gebruik informatie enquête.
19	Dyslexie Begeleidingsteam	Visie op zorg voor dyslectische leerlingen bespreken
20	Managementteam	Visie op zorg voor dyslectische leerlingen bespreken, vaststellen en uitdragen

Hoofdstuk 3 Verantwoording van de probleemstelling

3.1 Operationalisatie van de probleemstelling

Op welke wijze kan de **specifieke zorg** rondom **dyslectische leerlingen** van onze school met gebruik van de **huidige bezetting** worden *bijgesteld en vormgegeven* zodat deze van **optimale kwaliteit** is?

3.1.1 Specifieke zorg

Hierbij nemen wij de leerling als uitgangspunt en wordt deze medeverantwoordelijk gesteld voor de begeleiding. De inspanning die geleverd wordt om de dyslectische leerling op onze school te laten functioneren zullen op alle zorgniveaus aanwezig moeten zijn. Goed onderwijs aangevuld met het treffen van individuele maatregelen zoals compenserende faciliteiten, ondersteunende digitale middelen en dispensaties zijn onontbeerlijk. Ook is professionalisering van de docenten op gebied van dyslexie een aandachtspunt. Zowel binnen als buiten de klas zullen zorgspecialisten de leerling en docenten ondersteunen. Een dyslexiecoach wordt individueel en in lotgenotencontacten steeds vaker ingezet. Enkele leerlingen zetten begeleidingscontacten met dyslexiedeskundigen buiten de school voort.

3.1.2 Dyslectische leerlingen

Alle leerlingen van onze school die de beschikking hebben over een dyslexieverklaring komen in aanmerking voor de specifieke zorg. De instromende leerlingen die aan de kenmerken van dyslexie - achterstand en didactische resistentie hardnekkigheid bij lezen en of spelling - komen na toelating altijd in aanmerking voor dyslexieonderzoek. Bij toekenning van een dyslexieverklaring horen zij uiteraard tot de dyslectische leerlingen uit onze probleemstelling.

3.1.3 Voortgezet Onderwijs School

Onze school is opgericht door het Samenwerkingsverband van scholen voor Voortgezet Onderwijs. Onze school biedt Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs (VMBO) aan kinderen met leermoeilijkheden en gedragsproblemen. De leerlingen komen vrijwel altijd in aanmerking voor Leerweg Ondersteunend Onderwijs (LWOO). Enkele leerlingen hebben een Praktijk Onderwijs beschikking en/of begeleiding vanuit een Regionaal Expertise Centrum (REC).

De 160 leerlingen van onze school volgen onderwijs binnen basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van de onderbouw van het VMBO. De leerlingen zijn geplaatst in klassen van maximaal 15 leerlingen, verdeeld over het eerste en tweede leerjaar.

Op onze school is de pedagogische benadering erg belangrijk. Er wordt getracht zoveel mogelijk maatwerk te leveren en er wordt aangesloten aan de hulpvraag van de leerling. De leerling wordt gestimuleerd zo zelfstandig mogelijk te functioneren.

Bij de overstap naar de derde klas stromen de leerlingen uit naar VMBO scholen in de omgeving. Tijdens de laatste twee jaar van het VMBO krijgen de leerlingen ondersteuning door de ambulante begeleiders van onze school.

3.1.4 Huidige bezetting

Op onze school zijn 22 docenten fulltime of parttime werkzaam in het eerste en of tweede leerjaar VMBO al dan niet als vakdocent of mentor van een klas. Een aantal van hen heeft naast de onderwijsbevoegdheid een specialisme op gebied van gedrag, speciaal onderwijs of (motorische) remedial teaching. Het team van onze school bestaat verder uit 2 ambulante begeleiders en 6 onderwijsassistenten. Daarnaast beschikt onze school over een interne begeleidingsdienst bestaande uit een zorgcoördinator, psycholoog, maatschappelijk werker, 2 orthopedagogen, 2 remedial teachers en 2 dyslexiespecialisten in opleiding.

Het managementteam heeft aangegeven dat uitbreiding van de huidige bezetting niet tot de mogelijkheden behoort.

3.1.5 Bijstellen

Aanpassing van het 'Dyslexieprotocol' aan de huidige inzichten op gebied van diagnostiek, behandeling en begeleiding van dyslectische leerlingen in het voortgezet onderwijs.

3.1.6 Optimale kwaliteit

Zorg is van optimale kwaliteit als de begeleiding ervoor zorgt dat de leerlingen met dyslexie die vorm van onderwijs kunnen volgen waarvoor zij de capaciteiten hebben. Deze ondersteuning sluit aan bij de huidige inzichten op gebied van dyslexie, het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs en de wensen van het team van onze school, de dyslectische leerlingen en hun ouders.

3.1.7 Vormgeven

De school doorloopt een meerjarig traject op gebied implementatie van dyslexie, waarvan de uitvoering en voortgang nauwkeurig geëvalueerd worden.

3.2 Nieuwswaarde en relevantie

3.2.1 Nieuwswaarde

Het implementeren van dyslexiebeleid op onze school zal opgenomen worden in het Schoolplan 2009-2011. Ook zal het worden vermeld in het jaarverslag van het Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs (SWV) onder de noemer van onze school, in de informatie over Onderwijskundige ontwikkelingen. Hierdoor blijven alle deelnemers in het SWV op de hoogte van het verloop van de stappen in het implementatietraject. Uiteraard zullen de vorderingen van de implementatie van het dyslexiebeleid met het team, de leerlingen en ouders gecommuniceerd worden.

3.2.2 Theoretische relevantie

De leerlingen met dyslexie hebben recht op een school waarin maatregelen worden getroffen op alle zorgniveaus. Het slagen van het doorlopen van de cyclus van beleidsontwikkeling op onze school - met in achtneming van het Achtbaanmodel (Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003), zal de waarde van de theorie uit het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs deel 1 (Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004) en in de handleiding van implementatie (Cox, Kleijnen, & Schoots, 2006) onderbouwen.

3.2.3 Praktische relevantie

Een overzicht van de kwaliteiten, kennis en competenties die al op onze school aanwezig zijn gekoppeld aan de reële nog te vervullen wensen zullen gegevens opleveren om speerpunten voor de toekomst te kunnen formuleren. Na overleg hierover met de dyslexie begeleidingsgroep en het managementteam kunnen vervolgstappen van implementatie van dyslexiebeleid genomen worden.

3.2.4 Maatschappelijke relevantie

"Dyslexie levert in onze geletterde cultuur ernstige belemmeringen op voor het onderwijs en kan grote gevolgen hebben voor de leerling." (Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004) Door daadkrachtig stappen te ondernemen op gebieden implementatie van het Protocol dyslexiebeleid Voortgezet Onderwijs en bijpassende professionalisering (Visser, 2006) dragen wij bij aan het faciliteren van het volgen van onderwijs dat bij de dyslectische leerling past.

3.3 Verwachting van de uitkomst

Wij denken de specifieke zorg rondom dyslexie te optimaliseren door het huidige dyslexieprotocol uit te breiden naar een dyslexiebeleid. Wij verwachten dat bij het opstellen van dit beleid alle partijen betrokken moeten worden, het zal hierbij gaan om leerlingen, docenten, zorgspecialisten en het managementteam. Deze personen zullen een rol moeten spelen om draagvlak te creëren en omdat zij zullen weten wat mogelijk en nodig is.

Het beleid zal op een afgesproken tijdstip moeten worden geëvalueerd, zodat het actueel gehouden wordt. Het lijkt ons daarom van belang om aan het beleid een jaarplanning en een meerjarenplanning te koppelen, waarin momenten worden gereserveerd voor evaluatie, overleg en begeleiding.

Daarnaast verwachten wij dat het nodig is om het docententeam bij te scholen op gebied van dyslexie, de mogelijkheden van dyslexiebegeleiding en het aanbod van faciliteiten.

Hoofdstuk 4 Achtergrond en theoretische kader

4.1 Onderzoeksfunctie en onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is een beschrijvend praktijkonderzoek. De functie van ons onderzoek is het beantwoorden van de vragen over welke kwaliteiten, kennis en competenties al op onze school aanwezig zijn aangevuld met de reële nog te vervullen wensen. (Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004). Om dit te bereiken zullen wij gebruik maken van een survey onderzoeksstrategie. Ons doel is het in kaart brengen van de kwaliteiten en ontwikkelpunten van het team van onze school. (Hoogen, 2006)

4.2 Domein afbakening / primaire doelgroep

De doelgroepen van ons onderzoek zijn 17 van de 59 leerlingen die in het bezit zijn van een officiële dyslexieverklaring, 19 van de 22 (vak)docenten, de drie leden van het management team en twee zorgspecialisten. Deze specialisten zijn de zorgcoördinator die de diagnosticering en begeleiding coördineert en de orthopedagoge die verantwoordelijk is voor de screening en het onderzoek van mogelijk dyslectische leerlingen.

Bij ons onderzoek zullen wij gebruik maken van interviews, een enquête, het vaststellen van meningen na discussie en literatuuronderzoek op gebied van implementatie van beleid.

4.3 Context

Het onderzoek vindt plaats binnen onze school. Hier geeft de mentor meer dan de helft van de lessen aan de eigen groep. Daarnaast geven vakdocenten een aantal lessen. De leerlingen bij wie dyslexie is vastgesteld ontvangen een dyslexiekaart die samen met de mentor is opgesteld. In beide leerjaren wordt tijdens hulplessen, de zogenoemde Zelfstandige Leertaak en Begeleiding (ZB lessen) gewerkt aan leer- en gedragsdoelen en aan verrijkingsstof. Hierbij wordt individueel of in groepjes extra ondersteuning gegeven aan leerlingen met dyslexie. De ZB lessen worden verzorgd door mentoren met ondersteuning door remediaal specialisten, klassenassistenten en dyslexiespecialisten in opleiding.

4.4 Definiëring belangrijkste termen en begrippen

Door onderstaand literatuuronderzoek betreffende implementatie van beleid in het voortgezet onderwijs kwamen wij tot de keuze van ons onderzoeksdoel.

4.4.1 Specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen

Dyslectische leerlingen hebben behoefte aan specifieke zorg die maakt dat zij kunnen *“voldoen aan de passende eisen die binnen de context van zijn of haar dagelijks functioneren worden gesteld.”* (Kleijnen, et al., 2008) De specifieke zorg voor dyslectische leerlingen is gestoeld op “het model voor geïntegreerde begeleiding en behandeling in onderwijs en zorg” (Kleijnen, Steenbeek-Planting, & Verhoeven, 2008) zoals ook beschreven in het Protocol voor Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs (Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004). De specifieke zorg die ingebed is in de zorgstructuur van de school en de maatregelen die genomen worden voor de dyslectische leerlingen goed zijn voor alle leerlingen. (Schoots-Wilkes, 2005)

Om specifieke zorg te kunnen geven aan dyslectische leerlingen moet ten eerste dyslexiebeleid grondig geïmplementeerd worden. Van der Leij (2003) beveelt het ontwikkelen van een eenduidig beleid aan die alle partijen, leerlingen, ouders, management en docenten omarmt. Er moet bij de ondersteuning van de school gestreefd worden naar effectief onderwijs. Dit is te behalen als er ten eerste sprake is van sterk organisatorisch leiderschap

op gebied van innovatie, ten tweede krachtige leiding op gebied van schoolbeleidsuitvoering en ten derde een onderwijskundige aansturing die op de hoogte is van alle ontwikkelingen op gebied van dyslexie. Professionalisering van de docenten en overige teamleden zijn hierbij van groot belang. Bij de zorgvuldige implementatie wordt ondersteuning met behulp van het model van de Achtbaan aanbevolen. Het evalueren van het handelen blijkt uit onderzoeken en artikelen belangrijk te zijn voor het gehele proces. (Leij, 2003; Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003; Kleijnen, et al., 2008; Henneman & Polak, 2009)

Bij plaatsing in de brugklas is aandacht voor de overdracht noodzakelijk, het liefst door middel van een persoonlijk gesprek met de basisschool van de leerling.

Vervolgens moeten er handelingsplannen opgesteld worden met behulp van de verkregen informatie. Daarna kunnen er indien nodig binnen de school een screening en onderzoek naar lees- en spellingsmoeilijkheden plaatsvinden. (Henneman, Kleijnen & Smits, 2004)

Begeleiding vindt al plaats op zorgniveau 1 als goed onderwijs wordt gegeven. Hierbij is een goede interactie tussen docent en leerling met aandacht voor het welbevinden van de leerling een vereiste. De docenten moeten dyslexie als leerstoornis accepteren. De begeleiding van de dyslectische leerlingen moet in de brugklas zo spoedig mogelijk worden ingezet. De begeleidingsmogelijkheden moeten in een meerjarenplan vastgesteld. Hierdoor is voortzetting van de begeleiding na de brugklas in gewaarborgd. Ook lotgenotencontact en overleg met een vaste coach gedurende de gehele schoolloopbaan komen het welbevinden ten goede. Daarnaast speelt de inzet van een adequaat geformuleerde dyslexiekaart waarop alle rechten en plichten van de leerling staan een grote rol. Op didactisch gebied zijn aandacht voor goed klassenmanagement, effectieve instructie, zorgvuldig uitgezocht lesmateriaal en extra leerhulp van groot belang. In het tweede deel van het protocol wordt een lesmodel in vier fases beschreven. Tevens verzorgt dit deel vakspecifieke aanwijzingen op de zorgniveaus 1 en 2, evenals de 4 katernen over begeleiding van dyslectische leerlingen binnen de verschillende vakken.

Op zorgniveau 2 moet binnen het voortgezet onderwijs rekening worden gehouden met de methodische motieven stimuleren, compenseren en dispensereren. Bij het inzetten van compenserende en dispenserende maatregelen is medewerking van alle docenten gewenst. Informatie over de inzet van deze maatregelen is een vereiste, het liefst vastgesteld in beleid. Over deze maatregelen is goed overleg met leerlingen en ouders belangrijk.

De motieven remedieëren en corrigeren worden ingezet op zorgniveau 3. Het zorgvuldig bijhouden van de vorderingen wordt aanbevolen om doelmatig te kunnen evalueren.

Als een leerling externe begeleiding ontvangt is afstemming tussen school en de behandelaar noodzakelijk. (Kleijnen & Klein, 2007; Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004; Krosse & Kleijnen, 2009; Krosse & Kleijnen, 2009; Krosse & Kleijnen, 2008; Krosse & Kleijnen, 2008; Leij, 2003)

4.4.2 Dyslectische leerlingen

Een leerling wordt dyslectisch genoemd wanneer uit onderzoek blijkt dat de definitie van dyslexie zoals vastgesteld door Stichting Dyslexie Nederland (Kleijnen, et al., 2008) van toepassing is. Deze luidt als volgt:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. (Stichting Dyslexie Nederland, 2008)

Bij dyslexie is er ondanks voldoende gelegenheid tot leren en in vergelijking met leeftijdsgenoten van een gelijkwaardig ontwikkelingsniveau een beduidende achterstand in het niveau van lezen en/of spelling waar te nemen. Tevens manifesteert de hardnekkigheid zich door aanhouden van lees- en spellingproblematiek na het remediëren. Dyslexie wordt ook gekenmerkt door problemen bij het automatiseren, wat merkbaar is bij alle vakken maar

vooral binnen het lees- en spellingsproces. Moeite met decoderen en het tegelijkertijd uitvoeren van twee handelingen spelen hierbij een rol.

4.4.3 Voortgezet Onderwijs School

Onze school vervult een belangrijke rol binnen het Samenwerkingsverband wanneer het gaat om specifieke zorg. In het jaarplan wordt hierover het volgende geschreven:

“Onze school is een specifieke variant van het leerwegondersteunend onderwijs. (...) De specifieke lesplaats is nodig, omdat er altijd leerlingen in het VO zullen zijn, die in de setting van het voortgezet onderwijs niet dié hulp kunnen krijgen die voor hen nodig is.” (Hoogeboom, 2009)

Binnen het samenwerkingsverband wordt er gestreefd naar opvang van alle leerlingen. Verwijzingen naar onze school zijn in principe tijdelijk en worden als een zorgarrangement beschouwd. De leerlingen krijgen door de specifieke zorg binnen het samenwerkingsverband de gelegenheid zo lang mogelijk VMBO te volgen. De leerlingen op onze school hebben ernstige leer-, gedrags- en werkhoudingsproblemen die vaak gepaard gaan met moeilijke thuissituaties. Onze school verzorgt interne begeleiding van cluster-4 leerlingen. Zoals beschreven in 3.1.3 schakelen de leerlingen gemiddeld na twee jaar naar het voortgezet onderwijs, daarbij ontvangen zij ondersteuning vanuit onze school. Deze ambulante begeleiding omvat zowel individuele ondersteuning voor de leerling als ondersteuning voor de ontvangende VMBO-school. (Hoogeboom, 2010)

4.5 Toelichting op keuzes en vooronderstellingen

Om de specifieke zorg voor leerlingen met dyslexie op onze school te kunnen bijstellen zullen wij volgens de literatuur de stappen behorende bij implementatie van beleid moeten nemen.

Wij hebben ervoor gekozen om gebruik te maken van de Achtbaan (Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003) als cyclisch model voor het ontwikkelen van beleid. Hieruit hebben wij opgemaakt dat er op onze school een evaluatiemoment moet worden ingevoerd om de huidige situatie te kunnen vaststellen. Om deze situatie in kaart te brengen passen wij de vragenlijsten behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs toe, in de vorm van interviews, enquête en discussie. De resultaten die hieruit voortkomen zullen aan de hand van een sterktezwakte analyse de basis vormen voor ontwikkelpunten voor de korte termijn.

4.6 Theoretisch kader

4.6.1 Inclusie

De specifieke zorg voor de dyslectische leerling komt tot uiting door implementatie van dyslexiebeleid dat samen met het taal- en zorgbeleid opgenomen is in de geïntegreerde onderwijszorg. Deze zorg vormt een “totaalaanpak voor alle leerlingen”(Kleijnen, Steenbeek-Planting, & Verhoeven, 2008)zoals nagestreefd wordt in een onderwijssituatie waar passend onderwijs gerealiseerd wordt.

Om de kansen van leerlingen met een stoornis als dyslexie niet in de weg te staan zouden zij de beschikking moeten hebben over speciale voorzieningen en middelen. Hierdoor worden zij voldoende uitgedaagd of geholpen om zich te ontwikkelen om het eigenlijke niveau te behouden.

De inzet van dyslexiebeleid en het protocol dyslexie voortgezet onderwijs maken inclusief onderwijs volgens beter mogelijk. “Dat betekent dat leerlingen niet geïsoleerd worden behandeld maar wel dat elke leerling binnen de sociale context van de klas kan vertrouwen op de hulp waaraan hij of zij behoefte heeft.” (Oers, 2008)

In het Samenwerkingsverband wordt gestreefd naar het behouden van leerlingen binnen het VMBO. Er worden maatregelen getroffen die zijn afgestemd op de potentie van de leerling om schooluitval en terugval naar een lager niveau te beperken. Om inclusie te

bewerkstelligen wordt passend onderwijs gegeven op de verschillende scholen binnen het samenwerkingsverband. Daarmee wordt opvang van alle leerlingen, ongeacht hun hulpvraag, binnen de regio zoveel mogelijk gerealiseerd. (Hoozeboom, 2010)

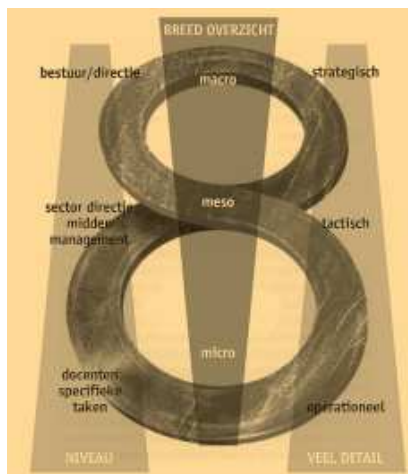
4.6.2 Beleidsimplementatie

Het Protocol Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs deel1, de Handreikingen voor implementatie en artikelen uit Remediaal benadrukken het belang van het doorlopen van een stappenplan voor de implementatie van dyslexiebeleid. Het beantwoorden van de vragen opgenomen in het stappenplan geven inzicht in de huidige stand van zaken ten aanzien van dyslexiebeleid. Bij het doornemen van de stappen kan gebruik worden gemaakt van het Achtbaanmodel (Rijkschroeff & Roosmalen, 2003) (zie 4.6.3.). De stappen behelzen het doorlopen van de beleidsvaststelling, beleidsuitvoering, beleidsevaluatie en beleidsbijstelling. Vanaf het begin van de implementatie is er sprake van het inplannen van evaluatiemomenten. Op gebied van vaststellen van het huidige functioneren in een onderwijssetting is het gebruik van de vragenlijsten uit het Protocol deel1 voor alle leden van het team en de leerlingen aan te bevelen. Aansluitend kan er een sterke zwakte analyse van het handelen gemaakt worden waaruit speerpunten te formuleren zijn.

Uit bovengenoemde bronnen (protocol, handreikingen voor implementatie en de artikelen) blijken ondersteuning door het management, goede communicatie met alle betrokkenen (ook naar de ouders toe) en evaluatie van groot belang bij het doorlopen van de stappen van implementatie van beleid.

(Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004; Cox, Kleijnen, & Schoots, 2006; Kleijnen, 2007 2008; Henneman & Polak, 2009; Rijkschroeff & Roosmalen 2003; (Hoogen, 2006))

4.6.3. Het Achtbaanmodel (Rijkschroeff & Roosmalen, 2003)

De achtbaan is een hulpmiddel om beleidsontwikkeling in kaart te brengen, te structureren en te sturen. Het model bestaat uit het koppelen van 2 cyclische modellen tot een achtvorm.

Zie figuur 4.1. Achtbaanmodel. De twee cirkels beschrijven ieder een cyclus waarin de onderdelen plan, do, check, act elkaar volgen. De bovenste cirkel gaat om beleidsvaststelling en beleidsbijstelling. Hier wordt op niveau van directie en middenmanagement het beleid in hoofdlijnen vastgesteld en zonodig bijgesteld, nadat het met alle betrokkenen is besproken. Er is sprake van het doorlopen van een cyclus van plannen, handelen, evalueren en (eventueel) bijstellen.

Figuur 4. 1 Achtbaanmodel
(Rijkschroeff & Roosmalen 2003)

De onderste cirkel gaat om beleidsevaluatie en -uitvoering. Hier doorlopen docenten en middenmanagement eveneens een cyclus. Wederom wordt gepland, gehandeld, geëvalueerd en bijgesteld.

Op het moment dat het management het beleid communiceert met de werkvloer kruisen de cirkels elkaar in neerwaartse richting. Na evaluatie van het handelen met bijstelling van beleid tot gevolg kruisen de cirkels elkaar opwaarts.

Alle betrokkenen hebben verantwoordelijkheid ten aanzien van de voortgang van de beleidscyclus. Zij zijn afhankelijk van en in verbinding met elkaar.

Hoofdstuk 5 Methode

5.1 Inleiding

Door ons praktijkonderzoek wordt inzicht in het huidige handelen op gebied van zorg rondom dyslexie op onze school verkregen.

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we de gegevens verzamelen en interpreteren. De specifieke zorg rondom de dyslectische leerling op onze school kan optimaal worden bijgesteld en vormgegeven als de evaluatie van het huidige handelen tot inzicht in het huidige zorgprofiel op gebied van dyslexie leidt. (Henneman, Kleijnen & Smits, 2004)

5.2 Deelvragen

Onderzoeksvraag: Op welke wijze kan de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen van onze school met gebruik van de huidige bezetting worden bijgesteld en vormgegeven zodat deze van optimale kwaliteit is?

Deelvragen:

- Is er voldoende kennis over dyslexie en dyslexiebegeleiding aanwezig bij het docententeam van onze school?
- Welke wensen kent het team van onze school met betrekking tot diagnostiek en begeleiding op gebied van dyslexie?
- Hoe wordt de huidige bezetting ingezet om optimale dyslexiebegeleiding te realiseren op onze school?
- Aan welke maatregelen en begeleiding hebben de dyslectische leerlingen van onze school behoefte?

5.3 Gegevensoverzicht en materiaalverzameling

5.3.1 Is er voldoende kennis over dyslexie en dyslexiebegeleiding aanwezig bij het docententeam van onze school?

Wij willen weten of de docenten van onze school voldoende kennis hebben van dyslexie en de daarbij horende begeleiding. Door afname van een digitale enquête onder 19 docenten (N=19) hopen wij antwoord te krijgen op deze vraag. De enquête is een digitale bewerking van de vragenlijst Deel II – Dyslexiescan voor de school, A Bepaling van de uitgangssituatie door docenten en mentoren, behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (Henneman, Kleijnen, & Smits, 2004). Deze vragenlijst hebben wij hebben opgenomen in het instrument AOC spiegel¹ van de AOC Raad², waardoor deze via internet bereikbaar was voor de doelgroep. De vragenlijst is terug te vinden in bijlage 1.

5.3.2 Welke wensen kent het team van onze school met betrekking tot diagnostiek en begeleiding op gebied van dyslexie?

Wij willen in kaart brengen welke behoeften er bestaan binnen het team van onze school wanneer het gaat om diagnostiek en begeleiding van dyslexie. De in 5.3.1 omschreven enquête bevat ook vragen met betrekking tot deze deelvraag. Om de wensen van de zorgspecialist (N=1) te weten te komen zetten wij ook een vragenlijst in behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs in. Deze groep is schriftelijk geënquêteerd met de vragenlijst Deel II – Dyslexiescan voor de school, B. Zorgspecialisten (Henneman, Kleijnen &

¹ AOCspiegel.nl is een instrument dat door AOC Raad speciaal is ontwikkeld voor kwaliteitszorg in het onderwijs.

² De AOC Raad is de brancheorganisatie van alle AOC's in Nederland. Deze bieden een breed scala aan opleidingen op het gebied van plant, dier, groen, bloem, voeding, natuur, recreatie en milieu.

Smits, 2004). De zorgcoördinator is schriftelijk geënuquêteerd met de vragenlijst Deel II – Dyslexiescan voor de school, C. Zorgcoördinatie en directie van het Protocol voor Voortgezet Onderwijs. Het managementteam is door middel van interviews dezelfde vragenlijst afgenomen (N=4).

5.3.3 Hoe wordt de huidige bezetting ingezet om optimale dyslexiebegeleiding te realiseren op onze school?

Wij willen weten wie er op onze school welke taken (kunnen) vervullen op gebied van dyslexiebegeleiding.

Om tot een antwoord te komen is gebruik gemaakt van de gegevens over screening, onderzoek en begeleiding die naar voren is gekomen in bovengenoemde enquêtes. Deze gegevens worden aangevuld met informatie verkregen uit overleg binnen de dyslexieoverleggroep.

5.3.4 Aan welke maatregelen en begeleiding hebben de dyslectische leerlingen van onze school behoefte?

We willen overzichtelijk krijgen welke wensen en behoeften leven onder de leerlingen (N=17). De behoeften van leerlingen ten aanzien van dyslexie zijn met behulp van discussie rondom stellingen verkregen. Deze stellingen zijn gebaseerd op de vragenlijst van Deel I – Dyslexiescan voor de leerlingen (zie bijlage 3) behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (Henneman, Kleijnen & Smits, 2004). De discussie vond tweemaal plaats; eenmaal met dyslectische leerlingen uit het eerste leerjaar en eenmaal met dyslectische leerlingen uit het tweede leerjaar. Tevens is de gehele vragenlijst bij twee leerlingen mondeling afgenomen.

5.4 Analyse van de gegevens

De resultaten van de enquête die wij onder de docenten hebben afgenomen krijgen wij digitaal aangeleverd van de AOC Raad. Vervolgens zullen wij deze gegevens in staafdiagrammen verwerken in het computerprogramma Excel zodat wij beschikken over kwantitatieve gegevens. Uiteraard hebben wij ook kwalitatieve gegevens, deze komen naar voren uit de open vragen. De antwoorden op de vragen die worden gesteld aan de zorgspecialist, zorgcoördinator en het managementteam verwerken wij handmatig tot overzichten in Excel. De uitkomsten van de discussies onder de leerlingen vatten wij samen per stelling. Uit het totaal aan gegevens destilleren wij een aantal speerpunten waaraan in de toekomst aandacht kan worden besteed.

5.5 Resultaten van het onderzoek

5.5.1 Onderzoeksresultaten met betrekking tot deelvraag 1

Is er voldoende kennis over dyslexie en dyslexiebegeleiding aanwezig binnen het docententeam van onze school?

Vierennegenig procent van de docenten geeft aan kennis te hebben van de problemen van dyslectische leerlingen. De helft van de docenten weet niet wat de consequenties zijn van dyslexie voor zijn vak, hoe hij rekening met de leerling moet houden en wat geschikte methodes zijn. Driekwart vraagt zich af welke faciliteiten er geboden kunnen worden en welke officiële regelingen gelden voor dyslectische leerlingen. De mentoren (en sommige docenten) begeleiden de leerlingen door aanbod van de faciliteiten extra tijd, toestaan van gebruik van hulpmiddelen zoals pc gebruik, tekst op cd en spellingcorrectie. Ook bieden zij dispensatie van voorleesbeurten, minder streng aanrekenen van spelfouten. Verder verschaffen zij toetsen met een duidelijk lay-out.

5.5.2 Onderzoeksresultaten met betrekking tot deelvraag 2

Welke wensen kent het team van onze school met betrekking tot diagnostiek en begeleiding op gebied van dyslexie?

Op beleidsniveau wenst het docententeam formalisering van het dyslexiebeleid vanuit zorgcoördinatie en directie. Ook wensen zij implementatie van nascholings- en professionaliseringsbeleid. De docenten vragen ondersteuning door interne zorgspecialisten bij het opstellen en uitvoeren van handelingsplannen op zorgniveaus 1 en 2. Zij hebben behoefte aan duidelijkheid op gebieden officiële regelingen, faciliteiten gebruik en dispensatie. Praktisch willen zij vertrouwd raken met het gebruik van hulpmiddelen.

De zorgspecialist wil een uitbreiding van haar inzet in het primaire proces in de klas voor observatie van en overleg met docenten en leerlingen. Ten aanzien van het handelen van de (vak)docenten wenst zij bevordering van het gebruik van hulpmiddelen in de klas en beveelt zij bijscholing in het aanreiken van leer- en leesstrategieën aan. Samen met remediale begeleiding zou zij meer hulpmiddelen willen ontwikkelen en voor kennisoverdracht naar het team willen zorgen. Aandacht voor de facilititeit extra tijd en stimulatie van steunvragen bij klasgenoten wordt ook als wenselijk benoemd.

Uit interviews komt naar voren dat er bij de zorgcoördinator en binnen het managementteam de behoefte bestaat aan maatregelen om docenten bij te staan. Genoemd worden het geven van begeleiding aan docenten bij het opstellen en overdragen van dyslexiekaarten en het werken met software. Om dyslectische leerlingen goed te kunnen ondersteunen zou voor docenten en mentoren meer tijd vrijgemaakt moeten worden binnen de normjaartaak.

Over het dyslexiebeleid wordt aangegeven dat het beter geïmplementeerd moet worden en dat er eenduidigheid over moet bestaan binnen het team.

5.5.3 Onderzoeksresultaten met betrekking tot deelvraag 3

Hoe wordt de huidige bezetting ingezet om dyslexiebegeleiding te realiseren op onze school?

De verleende zorg rondom dyslexie op onze school is te verdelen in screening en onderzoek en begeleiding. Op gebied van screening en onderzoek is een team van docenten en specialisten werkzaam met signaleren en onderzoek doen volgens de normen van Stichting Dyslexie Nederland. In het schema in bijlage 2 is te zien om welke zorgspecialisten het gaat. De begeleiding wordt op onze school gegeven op drie zorgniveaus. Zorgniveau 1 en 2 worden voornamelijk door docenten verzorgd, zij ontvangen hierbij ondersteuning door de zorgspecialist en zorgcoördinator. Bij zorgniveau 3 zijn naast docenten ook remedial teachers, dyslexiespecialisten en klassenassistenten in de klas werkzaam. Ook buiten de klas wordt op dit niveau begeleiding geboden door een team van specialisten. In bijlage 2 is schematisch weergegeven van welke taken en functies sprake is binnen de begeleiding.

5.5.4 Onderzoeksresultaten met betrekking tot deelvraag 4

Aan welke maatregelen en begeleiding hebben de dyslectische leerlingen van onze school behoefte?

De leerlingen geven aan dat niet bij alle docenten bekend is wie er dyslexie heeft. Zij stellen voor iedere docent een overzicht te geven met daarop de namen van alle dyslectische leerlingen op onze school. Verder bieden niet alle docenten op onze school dezelfde faciliteiten, de leerlingen wensen meer eenduidigheid op dit gebied. Zo wordt het gebruik van computers bij toetsing niet door elke docent toegestaan, terwijl de leerlingen hier wel behoefte aan hebben. Ook moeten docenten volgens de leerlingen Daisy-cd's bij hun lesboeken hebben om in de klas te kunnen aanbieden.

Uit de discussie komt ook naar voren dat niet duidelijk is of er een individueel plan van aanpak gericht op dyslexie is. De leerlingen zouden het prettig vinden als een dergelijk plan wordt opgesteld en regelmatig met hen wordt doorgesproken. Zij vinden het belangrijk dat hun ouders hierbij worden betrokken.

Volgens de leerlingen is het op onze school niet altijd bekend dat er externe hulpverlening is. De leerlingen geven aan dat het contact tussen deze twee partijen structureel zou moeten plaatsvinden.

Bespreking van het discussiepunt Dit kan er op school nog verbeteren op gebied van dyslexie mondde uit in een brainstorm bij de leerlingen. Bijlage 4 bevat een overzicht van de ideeën van de leerlingen. Deze lopen uiteen van wensen op digitaal gebied tot behoefte aan ondersteuning en Remedial Teaching.

5.6 Interpretatie van de resultaten

5.6.1 Betrouwbaarheid

Zoals in “Ontwikkeling door onderzoek” (Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsma, 2007) staat beschreven is de betrouwbaarheid van ons onderzoek in het onderwijsveld niet te garanderen. De schriftelijk gestelde vragen aan docenten, zorgspecialist en zorgcoördinator zullen betrouwbaar zijn omdat zij dezelfde vragen op dezelfde wijze aangeboden hebben gekregen. Aangezien de vragen aan het managementteam mondeling zijn gesteld, kunnen zij onder invloed staan van de interviewer. Wat het aanbieden van de stellingen bij de leerlingen betreft zijn de deelnemers mogelijk onderhevig aan groepsdruk van de leeftijdsgenoten. Ook kan het hebben van een vertrouwensband met de leerlingen een gunstige invloed hebben op hun openheid.

5.6.2 Validiteit

Dit praktijkonderzoek is valide, omdat zowel methodetriangulatie als bronnentriangulatie is toegepast. Op gebied van methodetriangulatie hebben wij vanuit drie verschillende invalshoeken de onderzoeksgegevens verzameld; vragenlijsten, interviews en literatuurstudie. Zo hebben wij de specifieke zorg en de mankracht die de dyslectische leerlingen behoeven kunnen inventariseren. Daarbij hebben wij gebruik gemaakt van informatie van vier verschillende groepen binnen de school: leerlingen, zorgspecialisten, zorgcoördinator en management.

Hoofdstuk 6 Conclusies

6.1 Antwoord op deelvraag 1

Is er voldoende kennis over dyslexie en dyslexiebegeleiding aanwezig bij het docententeam van onze school?

Het grootste deel van het docententeam zegt over kennis van dyslexie te beschikken. Niet allemaal hebben zij kennis van de begeleiding van leerlingen met deze stoornis, de inzet van faciliteiten en de effecten hiervan. De zorgspecialist heeft te weinig kennis van de dyslexiebegeleiding die in de praktijk op onze school gegeven wordt en ondersteunt deze onvoldoende structureel. De zorgspecialist en de –coördinator zijn wel bekwaam op de gebieden diagnostiek en begeleiding van dyslexie. Binnen het managementteam heerst duidelijkheid over de taakverdeling bij de begeleiding van dyslectische leerlingen op de verschillende zorgniveaus. Op andere gebieden die gaan om kennis van dyslexie en begeleiding daarvan lijkt geen overeenstemming te zijn binnen het managementteam.

6.2 Antwoord op deelvraag 2

Welke wensen kent het team van onze school met betrekking tot diagnostiek en begeleiding op gebied van dyslexie?

Het gehele team van onze school heeft behoefte aan duidelijk uitgevoerd beleid voor wat betreft dyslexie, nascholing en professionalisering. Men geeft aan dat meer ondersteuning van de docenten door de zorgspecialist gewenst is, evenals duidelijkheid over de toekenning van faciliteiten. De zorgspecialist heeft verder behoefte aan het werken met en ontwikkelen van hulpmiddelen. Het managementteam is van mening dat er meer tijd voor leerlingbegeleiding beschikbaar moet worden gesteld aan docenten. Ten slotte geven alle doelgroepen aan dat structureel overleg tussen de verschillende partijen wenselijk is.

6.3 Antwoord op deelvraag 3

Hoe wordt de huidige bezetting ingezet om optimale dyslexiebegeleiding te realiseren op onze school?

Er zijn verschillende personen die zich bezighouden met screening, onderzoek en dyslexiebegeleiding. Signaleren en onderzoeken worden voornamelijk verzorgd door zorgspecialisten. Ondersteuning binnen en buiten de klas wordt geboden door docenten assistenten en specialisten.

6.4 Antwoord op deelvraag 4

Aan welke maatregelen en begeleiding hebben de dyslectische leerlingen van onze school behoefte?

De leerlingen hebben behoefte aan een individueel plan van aanpak waarbij de ouders betrokken worden. Indien er sprake is van externe hulpverlening moet het contact tussen school en deze partij worden gestructureerd. Daarnaast hebben de leerlingen behoefte aan de toepassing van hard- en software op school.

6.5 Herkenbare uitkomsten

De uitkomsten van ons onderzoek komen gedeeltelijk overeen met die van het diepteonderzoek dat Kleijnen en Klein in 2006 verrichtten. (Kleijnen & Klein 2007) Om te beginnen is er bij ons geen beleid op gebied van compensatie- dispensatie. 'Uit de dieptestudie van het Masterplan Dyslexie bij de 8 scholengemeenschappen voor VO kwam naar voren dat compensatie- en dispensatie slechts door enkele docenten werden ingezet. Bijna nergens was 'beleid' op dit punt. (Kleijnen & Klein, 2007)

Een ander herkenbaar onderdeel is het bespreken van handelingsplannen met de ouders, dat volgens onze leerlingen te weinig structureel gebeurt. Volgens het onderzoek van Kleijnen en Klein wordt slechts in 25% van de begeleidingsgevallen het handelingsplan met alle partijen besproken.

Wat betreft professionalisering van het docententeam is de situatie op onze school vergelijkbaar met tweederde van de scholen die zijn onderzocht door Kleijnen en Klein. Er is namelijk geen plan voor handen waarin de professionalisering is vastgelegd.

Op de pilotscholen van het onderzoek van Kleijnen en Klein bleken de overlegmomenten over dyslexiebegeleiding veelal incidenteel van aard te zijn, zoals dat ook uit ons onderzoek naar voren is gekomen.

6.6 Belangrijkste uitkomsten

Uit de analyse van de vragenlijsten blijkt dat de verschillende doelgroepen aandachtspunten aangeven die elkaar ondersteunen. Deze kunnen worden samengevat in een aantal speerpunten:

- Er moet duidelijk in kaart worden gebracht welke faciliteiten en maatregelen op welke manier kunnen worden aangeboden bij de begeleiding en ondersteuning van dyslectische leerlingen.
- Het is van belang dat er individuele handelingsplannen of deelplannen gericht op dyslexie worden opgesteld, uitgevoerd en geëvalueerd.
- Er zijn nascholing en coaching nodig om de kennis over dyslexie van het personeel te vergroten.
- Er moet structuur worden aangebracht in het overleg tussen docenten, leerlingen, zorgspecialisten en externe organisaties.

6.7 Bijdrage aan oplossen van probleemstelling

Op welke wijze kan de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen van onze school met gebruik van de huidige bezetting bijgesteld en vormgegeven zodat deze van optimale kwaliteit is?

Naar aanleiding van beleidsevaluatie zijn er speerpunten geformuleerd, deze geven veranderingen aan die nodig zijn in de huidige geboden zorg op dyslexiegebied. Na deze evaluatie van het handelen, zullen wij de vervolgstap in de Achtbaan (Rijkschroeff & Roosmalen 2003) nemen: beleidsbijstelling. Hierbij worden de speerpunten met het managementteam en de dyslexiebegeleidingsgroep besproken en bijgesteld. Op basis van deze bijstellingen kan er een opzet worden gemaakt voor een dyslexiebeleid dat past bij de huidige behoeften en inzichten. De specifieke zorg zal daardoor in de toekomst bijgesteld worden tot een optimaal niveau voor onze school.

Hoofdstuk 7

Discussie en reflectie

7.1 Aanpak

Sinds het begin van het schooljaar 2008 - 2009 zijn wij betrokken bij de dyslexiebegeleidingsgroep op onze school. Tijdens onze besprekingen werd duidelijk dat het dyslexieprotocol dat gebruikt werd niet meer toereikend was voor de huidige situatie. Enige jaren geleden is dit protocol opgesteld en ingevoerd, daarna is het niet meer geëvalueerd. De specifieke zorg op dyslexiegebied is daardoor niet optimaal, wat bijstelling wenselijk maakt. Na overleg met het managementteam zijn wij vervolgens tot onze probleemstelling gekomen:

Op welke wijze kan de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen van onze school met gebruik van de huidige bezetting worden bijgesteld en vormgegeven zodat deze van optimale kwaliteit is?

Om naar een antwoord op onze probleemstelling toe te werken, besloten wij eerste de beginsituatie in kaart te brengen. Hiertoe hebben wij eerst de doelgroep bepaald en vervolgens de vragenlijsten behorende bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs ingezet. De resultaten van dat onderzoek hebben wij verwerkt tot speerpunten aan de hand waarvan de specifieke zorg kan worden bijgesteld.

7.2 Uitvoerbaarheid

Het vaststellen van de huidige situatie en bezetting was over het algemeen goed uitvoerbaar. Er waren echter wel een aantal kleine knelpunten bij afname van de vragenlijsten. Het invoeren van de vragenlijst voor docenten in de AOC spiegel was een groot karwei. Tevens moest een aantal collega's worden aangespoord om de enquête in te vullen. Hierdoor waren wij genooddaakt ons tijdspad bij te stellen. De AOC spiegel had als voordeel dat wij de resultaten niet handmatig hoefden te verwerken.

De afname van interviews kostte ook meer tijd dan gepland, doordat de gesprekken veel tijd in beslag namen en het plannen van afspraken met de leden van het managementteam moeilijk was.

7.3 Acceptatie

Tijdens intervisie heeft onze docente Marchien Loerts ons steeds aan het denken gezet om tot onze uiteindelijke probleemstelling te komen. Zij moedigde ons aan het onderwerp klein te houden en de informatie steeds te "trechteren". Door de stappen van ons onderzoek tijdens de opleidingsavonden met studiegenoten te bespreken kwamen wij steeds dicht bij ons eindresultaat. In de periode dat wij aan dit onderzoek werkten, hebben wij regelmatig om feedback gevraagd aan mensen in onze directe omgeving. Deze critical friends hielden ons scherp en gaven bruikbare aanwijzingen, waardoor wij steeds dicht bij ons onderwerp bleven.

Op gebied van klein houden van het onderwerp is ons denken dan ook zeker aangescherpt.

7.4 Effectiviteit

Onze primaire doelgroep wordt gevormd door de leerlingen van onze school en dan vooral de leerlingen met dyslexie. Ons onderzoek was er op gericht om tot verbetering van de zorg voor deze leerlingen te komen.

Wij hebben de leerlingen gevraagd naar hun behoeften en ervaringen op gebied van dyslexie en –begeleiding en deze informatie gebruikt bij het opstellen van speerpunten. Ook

de informatie die wij ontvingen van docenten, specialisten en het managementteam hebben wij daarin verwerkt. Deze speerpunten geven aan hoe de specifieke zorg op dyslexiegebied op onze school verbeterd kan worden, onze doelgroep zal dan ook zeker baat hebben bij het in praktijk brengen ervan.

7.5 Tevredenheid over de aanpak

Over het algemeen zijn wij tevreden over de werkwijze die wij hebben toegepast bij ons onderzoek. Uiteraard zijn er ook zaken in het proces geweest die we een volgende keer anders zouden aanpakken. De inzet van de verschillende vragenlijsten uit het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs is ons bijvoorbeeld uitstekend bevallen. Ook over de verschillende manieren van afnemen zijn wij positief, elke doelgroep hebben wij daardoor op een passende wijze kunnen aanspreken. De AOC spiegel van de AOC raad zouden wij achteraf liever niet hebben gebruikt. Het invoeren van de vragenlijst was namelijk een tijdrovend karwei dat niet opwoog tegen het gemak van de resultatenoverzichten dat we na afname ontvingen. Meerdere malen hebben wij contact moeten opnemen met de helpdesk van de website en de resultatenoverzichten waren minder bruikbaar dan wij vooraf hoopten.

Tijdens een studiedag voor personeel van onze school hebben wij de verzorging van een aantal workshops over dyslexie op ons genomen. Hierop kregen wij veel positieve reacties van onze collega's en ook zelf waren wij erg tevreden over de invulling en uitvoering van de workshops. Wij zijn dan ook van plan om in de toekomst vaker workshops en bijeenkomsten over dyslexie te organiseren.

Naast de studiedag waren wij ook betrokken bij de organisatie van een ouderavond over dyslexie voor de ouders van de eerstejaars leerlingen. Het doel van deze ouderavond was het informeren van de ouders over dyslexie en de begeleiding die op onze school geboden wordt. Onder meer hebben wij op deze avond de ouders laten kennismaken met mogelijkheden op digitaal gebied, waardoor zij hun kinderen beter kunnen helpen bij bijvoorbeeld hun huiswerk. Daarnaast hebben wij de ouders laten discussiëren, door hen in groepjes stellingen voor te leggen die betrekking hadden op dyslexie en hun kinderen. Wij kijken met een tevreden gevoel terug op deze avond, maar hebben tijdens het evaluatiemoment wel een aantal verbeterpunten genoteerd. Zo zouden wij een volgende keer de ouders meer ruimte willen bieden om hun wensen en behoeften aan te geven. Deze informatie kunnen we dan weer meenemen bij de evaluaties van het toekomstige dyslexiebeleid. Een ander verbeterpunt ligt bij het aantal informatieavonden over dyslexie: wij zouden de ouders niet alleen tijdens het eerste leerjaar van hun kind willen uitnodigen maar hen een jaar later weer verwelkomen.

7.6 Reflectie

7.6.1 Ervaringen

Het uitvoeren van een praktijkonderzoek hebben wij als zeer waardevol ervaren. Het heeft ons in de gelegenheid gesteld om onze beschikbare en verworven vaardigheden te benutten. Het technisch uitzetten en verwerken van vragenlijsten is een nieuwe ervaring voor ons geweest, dit beschrijven wij in 7.6.2 *Onderzoekend leren en lerend onderzoeken*.

Op gebied van toepassen van de vragenlijsten hebben wij ten aanzien van de doelgroepen en in het bijzonder, de leerlingen een goed gevoel overgehouden. Vanuit een band van vertrouwen die is ontstaan tijdens coachingsgesprekken konden zij onzes inziens vrijuit hun meningen geven. Vakinhoudelijk hebben wij door het volgen van de opleiding tot dyslexiespecialist gewerkt aan onze professionele ontwikkeling en genoten van de reflectieve aanwijzingen van docenten, studiegenoten en critical friends. Om onze collega's deelgenoot te maken van onze opgedane praktische en theoretische kennis hebben we een

studieochtend over dyslexie georganiseerd op onze school. Tijdens deze ochtend lieten de collega's duidelijk zien dat zij hun vraag naar vergroting van kennis omarmen. Gezien de snelle ontwikkelingen, in het bijzonder op gebied van digitale ondersteuning, moeten wij ons blijven scholen zodat er een krachtige leeromgeving ontstaat en blijft bestaan.

Het onderhouden van goede contacten binnen en buiten onze school is een speerpunt dat na onze initiëring ook door ons levend moet worden gehouden. Hiervoor is een jaarplanning gemaakt met structureel ingeplande overlegmomenten van de dyslexiebegeleidingsgroep en studiedagdelen voor het team. Ook is een stappenplan voor de bijstelling van het dyslexiebeleid voor het schoolplan geformuleerd.

Aanvankelijk waren wij van plan om het dyslexiebeleid op onze school volledig bij te stellen in de periode van ons onderzoek. Op de bovengenoemde studiedag in maart 2010 hoopten wij het geheel te kunnen presenteren. Al snel bemerkten wij dat het te ambitieus was om een dergelijk tijdpad te volgen. In overleg met Marchien Loerts hebben wij dan ook het onderwerp van ons onderzoek verfijnd.

7.6.2 Onderzoekend leren en lerend onderzoeken

Dit onderzoek heeft ons geleerd een onderzoeksplan op te stellen en dit in de praktijk uit te voeren. Tijdens het doen van onderzoek hebben wij ook veel geleerd over ons onderwerp, zo zijn wij op meerdere gebieden wijzer geworden.

Wij hebben geleerd bestaande vragenlijsten op diverse manieren in te zetten: digitaal, schriftelijk en mondeling middels interview en discussie. Aansluitend hebben wij vaardigheden toegepast rondom gegevensverwerking en verslaglegging vanuit een sterkte-zwakke analyse (Cox, Kleijnen, & Schoots, 2006; Hoogen, 2006)

Door de schriftelijke verwerking van de gegevens te presenteren aan onze begeleiding, studiegenoten en critical friends, ontvingen wij opbouwende kritiek. Wij hebben geleerd hoe we de feedback konden gebruiken bij het verder werken aan en verbeteren van ons onderzoek.

Tijdens het onderzoek hebben wij via literatuurstudie veel kennis opgedaan over de specifieke zorg die een dyslectische leerling in het voortgezet onderwijs nodig heeft en welke wijze van implementatie ingezet kan worden op dyslexiebeleid. Daarnaast is ons bekend geworden hoe de zorgstructuur voor VMBO leerlingen ingebed is in het samenwerkingsverband.

Samenvatting

Wij hebben ons praktijkonderzoek uitgevoerd op onze werkplek. Hier wordt aan ongeveer 160 leerlingen met leer- en/of gedragsmoeilijkheden onderwijs geboden in de onderbouw van het VMBO.

Het onderwerp van ons praktijkonderzoek is de bijstelling van de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen binnen deze school. Op dit moment wordt er gewerkt met een dyslexieprotocol dat vijf jaar geleden is opgesteld en sindsdien niet meer is geëvalueerd en bijgesteld. Dit protocol voldoet daardoor niet meer aan de actuele behoeften en mogelijkheden. Het managementteam van onze school vindt het van groot belang dat er een dyslexiebeleid wordt opgesteld en nageleefd. Door hen is echter ook aangegeven dat het financieel niet mogelijk is om meer mensen in te zetten op gebied van dyslexieonderzoek en –begeleiding.

Onze probleemstelling luidt als volgt:

Op welke wijze kan de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen van onze school met gebruik van de huidige bezetting worden bijgesteld en vormgegeven zodat deze van optimale kwaliteit is?

Om naar een antwoord op onze probleemstelling toe te werken, hebben wij eerst de beginsituatie in kaart gebracht. Wij zijn daarvoor nagegaan of er voldoende kennis over dyslexie en dyslexiebegeleiding aanwezig is bij het docententeam van onze school. Daarnaast hebben wij uitgezocht welke wensen er bestaan op gebied van dyslexie, zowel onder het team als onder de leerlingen. Hierbij hebben wij vragenlijsten gebruikt die onderdeel zijn van de Dyslexiescan van het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. De vragenlijst voor de leerlingen hebben wij omgezet in stellingen, waardoor discussie mogelijk was. De docenten en zorgspecialist hebben de vragenlijst ingevuld, de zorgcoördinator en het managementteam zijn door ons geïnterviewd.

Ten slotte hebben wij vastgesteld hoe de huidige bezetting wordt ingezet om optimale dyslexiebegeleiding te realiseren.

Ter ondersteuning van dit praktijkgerichte onderzoek hebben wij een literatuurstudie gedaan op gebied van het implementeren van beleid en dyslexiezorg.

De resultaten van het onderzoek hebben wij verwerkt tot een viertal speerpunten waarmee de specifieke zorg rondom dyslectische leerlingen kan worden bijgesteld:

- Er moet duidelijk in kaart worden gebracht welke faciliteiten en maatregelen op welke manier kunnen worden aangeboden bij de begeleiding en ondersteuning van dyslectische leerlingen.
- Het is van belang dat er individuele handelingsplannen of deelplannen gericht op dyslexie worden opgesteld, uitgevoerd en geëvalueerd.
- Er zijn nascholing en coaching nodig om de kennis over dyslexie van het personeel te vergroten.
- Er moet structuur worden aangebracht in het overleg tussen docenten, leerlingen, zorgspecialisten en externe organisaties.

Aan de hand bovenstaande punten zal worden toewerkt naar een hernieuwd dyslexiebeleid voor onze school. Wij hebben ervoor gekozen om daarbij gebruik te maken van de Achtbaan (Rijkschroeff & van Roosmalen, 2003) als cyclisch model voor het ontwikkelen van beleid.

Literatuurlijst

- Cox, A., Kleijnen, R., & Schoots, H. (2006). *Handreiking voor Implementatie bij het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Henneman, K., & Polak, M. (2009). Praktijkervaringen met implementatie dyslexiebeleid. *Remediaal*, 8-10.
- Henneman, K., Kleijnen, R., & Smits, A. (2004). *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs, Deel 1 - Achtergronden, beleid en implementatie*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Henneman, K., Kleijnen, R., & Smits, A. (2004). *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs, deel 2 – Signalering, diagnose en begeleiding*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Hoogeboom, F. (2009, November 1). *Jaarverslag Vereniging SWV Noord-Kennemerland Voortgezet Onderwijs*. Opgeroepen op mei 6, 2010, van SWV Noord-Kennemerland: <http://www.swvnoord-kennemerland.nl>
- Hoogeboom, F. (2010). Zorg in het Voortgezet Onderwijs. In P. Mol, *Buut* (pp. 121-132). Huizen: Uitgeverij Pica.
- Hoogen, C. van. (2006). Dyslexie: zorg voor ons allemaal. In J. v. Balkon, *Dyslexie, Zorg voor ons allemaal* (pp. 81-107). Antwerpen Apeldoorn: Garant.
- Kallenberg, A., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Utrecht Zutphen: Thieme Meulenhof.
- Kleijnen, R. (2007 2008). Dyslexiebeleid in relatie tot schoolbreed taal- en zorgbeleid. *Remediaal*, 22-33.
- Kleijnen, R., Bosman, A., Jong, P. d., Henneman, K., Pasman, J., Paternotte, A., et al. (2008). *Diagnose en Behandeling van Dyslexie*. Opgeroepen op September 21, 2009, van Stichting Dyslexie Nederland: <http://www.stichtingdyslexienederland.nl>
- Kleijnen, R., & Klein, B. (2007). *Het Protocol Dyslexie voortgezet onderwijs in relatie tot schoolbreed taal- en zorgbeleid*. Opgeroepen op Maart 11, 2010, van Expertise Centrum Nederlands: <http://www.dyslexietaalonderwijs.nl>
- Kleijnen, R., Steenbeek-Planting, E., & Verhoeven, L. (2008). *Toetsen en interventies voor Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs. Nederlands en Moderne Vreemde talen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Krosse, H. de., & Kleijnen, R. (2008). *Dyslectische leerlingen en de exacte vakken, mogelijkheden voor begeleiding*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Krosse, H. de., & Kleijnen, R. (2008). *Dyslectische leerlingen en de zaakvakken, mogelijkheden voor begeleiding*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Krosse, H. de., & Kleijnen, R. (2009). *Dyslectische leerlingen en de praktijkvakken en creatieve vakken mogelijkheden voor begeleiding*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Krosse, H. de., & Kleijnen, R. (2009). *Dyslectische leerlingen en de talen, mogelijkheden voor begeleiding*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Leij, A. v. (2003). *Leesproblemen en dyslexie: beschrijving, verklaring en aanpak*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Oers, B. van. (2008). Samen uit school. *Het Jonge Kind*, 304-307.
- Rijkschroeff, L., & Roosmalen, T. van (2003). *De Achtbaan, een cyclisch model voor het ontwikkelen van beleid en kwaliteit*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Schoots-Wilke, H. (2005). *Dyslexie, een praktische gids voor scholen van voortgezet onderwijs*. Opgeroepen op Oktober 2009, van website van het ministerie van onderwijs cultuur en wetenschap: www.minocw.nl
- Visser, J. (2006). *Masterplan dyslexie eindrapport*. Opgeroepen op maart 9, 2010, van onderwijsadvies: <http://onderwijsadvies.nl>

Bijlage 1

Deel II – Dyslexiescan voor de school

A Bepaling van de Ausgangssituatie door docenten en mentoren

1. In alle klassen op onze school zitten leerlingen met dyslexie.

Hoe weet u welke leerlingen dyslectisch zijn?

- ☐ De leerling vertelt het zelf/heeft een faciliteitenkaart
- ☐ Via de zorgcoördinator
- ☐ Via de remedial teacher
- ☐ Via de leerlingbegeleider
- ☐ Via de mentor (*indien docent invult*)
- ☐ Via de ouders
- ☐ Uit schriftelijke informatie
- ☐ Formulier start schooljaar
- ☐ Onderwijskundig rapport
- ☐ Anders, namelijk:

2. Indien u niet weet welke leerlingen dyslexie hebben, wat is daarvan dan de reden?

- ☐ Niemand heeft mij hierover ingelicht
- ☐ Ik hoef het niet te weten, want
- ☐ Anders, namelijk:

3. Weet u welke problemen een dyslectische leerling kan hebben met (onderdelen van) uw vak?

- ☐ Ja, mogelijke problemen van dyslectische leerlingen zijn:
- ☐ Nee

4. Welke problemen heeft een dyslectische leerling met (onderdelen van) uw vak? (open vraag)

5. Houdt u rekening met de problemen van dyslectische leerlingen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

6. Hoe houdt u rekening met de problemen van dyslectische leerlingen?

(meer antwoorden mogelijk)

Door toekenning van een of meer van de volgende faciliteiten:

- ☐ Extra tijd voor oefeningen en opdrachten
- ☐ Extra tijd voor toetsen
- ☐ Mondeling overhoren
- ☐ Toestaan van hulpmiddelen:
- ☐ Voorlezen of laten voorlezen van teksten en opdrachten
- ☐ Vergroten van teksten (eventueel aanpassing lettertype)
- ☐ Anders, namelijk:

7. Welke hulpmiddelen staat U toe?

- ☐ laptop/pc in de klas
- ☐ ReadingPen
- ☐ tekst op cd
- ☐ gebruik spellingcorrector
- ☐ regelkaarten
- ☐ spellinglijsten
- ☐ anders, namelijk:

8. Op welke gebieden kunnen dyslectische leerlingen van u dispensatie (vrijstelling) krijgen?

- ☐ Vermindering vragen/oefeningen
- ☐ Vermindering aantal te lezen boeken
- ☐ Spelfouten niet beoordelen
- ☐ Spelfouten gedeeltelijk beoordelen
- ☐ Niet hardop (laten) voorlezen
- ☐ Vrijstelling van een vreemde taal (of onderdeel daarvan)
- ☐ Anders, namelijk:
- ☐ Geen

9. Hoe laat u vanuit uw persoonlijke benadering (attitude) aan de dyslectische leerling zien dat u rekening houdt met/ zijn haar problemen?

- ☐ Ik toon de leerling dat ik op de hoogte ben van zijn dyslexie
- ☐ Ik toon de leerling dat ik weet wat dyslexie inhoudt
- ☐ Ik toon de leerling dat ik zijn dyslexie serieus neem
- ☐ Ik bespreek met de leerling hoe ik ervoor kan zorgen dat de leerling binnen mijn vak zo min mogelijk hinder ondervindt van zijn dyslexie
- ☐ Ik bespreek met de leerling welke (van bovengenoemde) faciliteiten de leerling geschikt acht en haalbaar vindt voor mijn vak(ken)
- ☐ Ik toon de leerling dat ik hooggespannen verwachtingen heb van hem en dat hij ondanks zijn dyslexie heel ver kan komen
- ☐ Ik toon waardering en respect voor de 'eigenheid' van de dyslectische leerling
- ☐ Ik creëer een veilige leeromgeving, waarin de leerling fouten mag maken
- ☐ Ik zie dyslexie als een kans en uitdaging om nieuwe aanpakken uit te proberen
- ☐ Ik overleg met de leerling over zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn leerproces
- ☐ Ik begeleid de leerling bij het goed (leren) omgaan met de dyslexie nu en later (lieft gerelateerd aan de context van het vak)
- ☐ Ik overleg met de leerling én zijn ouders om samen tot constructieve oplossingen te komen
- ☐ Ik overleg met de leerling over het effect van genomen maatregelen
- ☐ Ik overleg regelmatig met de leerling over bijstelling van de genomen maatregelen
- ☐ Ik overleg met de leerling over de vorderingen bij (de) eigen vak(ken)
- ☐ Anders, namelijk:

10. Hoe houdt u vanuit pedagogisch- didactische afstemming (kennis en vaardigheden) rekening met de problemen van de dyslectische leerlingen?

- ☐ Ik bied leerstof, instructie en begeleiding dusdanig aan dat de leerling ondanks zijn dyslexie mijn vak(ken) goed kan volgen indien hij daartoe de capaciteiten bezit
- ☐ Ik bied duidelijke lesoverzichten aan, opdat de leerling handig notities kan maken
- ☐ Ik gebruik werkwijzers die gemaakt zijn volgens op onze school geldende afspraken (inclusief symbolen, lettertype 14 en rustige bladspiegel)
- ☐ Ik gebruik methoden met een duidelijke lay-out, functionele illustraties, een heldere tekst-opbouw en overzichtelijke samenvattingen
- ☐ Ik bespreek nieuwe termen en begrippen op betekenis en spelling
- ☐ Ik zet leerstof voor (of tijdens) de bespreking op het bord in schema
- ☐ Ik controleer en bespreek regelmatig werkboeken en verschaf eventueel correcte kopieën
- ☐ Ik creëer gelegenheid voor extra uitleg
- ☐ Ik maak gebruik van alle hulpmaterialen die binnen mijn vak faciliterend kunnen zijn voor de leerling (bijvoorbeeld cd-roms)
- ☐ Ik maak gebruik van compenserende software
- ☐ Ik gebruik een duidelijke lay-out van proefwerken en overhoringen
- ☐ Ik zie dyslexie als een kans en uitdaging om nieuwe aanpakken uit te proberen
- ☐ Ik geef constructieve feedback op de inspanningen die de dyslectische leerling heeft geleverd
- ☐ Ik laat de leerling samenwerken met een goede lezer/speller (tutor-leren)

- ☐ Ik laat de leerling samenwerken aan een gezamenlijke taak in groepen (coöperatief/samenwerkend leren)
- ☐ Anders, namelijk:

11. Zijn de effecten van wat u doet voor dyslectische leerlingen in uw klas ja:duidelijk zichtbaar of nee: niet of gedeeltelijk zichtbaar?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

12.Op welk terrein zijn de effecten van wat u doet voor dyslectische leerlingen in uw klas duidelijk zichtbaar?

- ☐ de prestaties van de leerlingen bij mijn vak(ken)
- ☐ de functionele lees- en spellingvaardigheden
- ☐ het zelfvertrouwen van de leerlingen
- ☐ het welbevinden van de leerlingen
- ☐ anders, namelijk:

13. Op welk terrein zijn de effecten van wat u doet voor dyslectische leerlingen in uw klas gedeeltelijk zichtbaar?

- ☐ de prestaties van de leerlingen bij mijn vak(ken)
- ☐ de functionele lees- en spellingvaardigheden
- ☐ het zelfvertrouwen
- ☐ het welbevinden
- ☐ niet zichtbaar
- ☐ anders, namelijk:

14. Over welke onderwerpen zou u meer informatie willen?

- ☐ Wat is dyslexie en hoe uit zich dit in het voortgezet onderwijs?
- ☐ Hoe signaleer ik dyslexie?
- ☐ Wat zijn de consequenties van dyslexie voor het volgen van mijn vak(ken)?
- ☐ Hoe kan ik in mijn lessen rekening houden met dyslectische leerlingen?
- ☐ Welke methoden zijn het meest geschikt voor dyslectische leerlingen?
- ☐ Hoe kan ik bij de beoordeling van resultaten rekening houden met dyslexie?
- ☐ Welke faciliteiten helpen dyslectische leerlingen?
- ☐ Welke vrijstellingen mag ik hun bieden?
- ☐ Wat zijn de officiële regelingen voor dyslectische leerlingen?
- ☐ Anders, namelijk:

15. Welke vaardigheden wilt u ontwikkelen om dyslectische leerlingen te begeleiden?

- ☐ In gesprek gaan met dyslectische leerlingen om met hen samen te bespreken wat een zinvolle en haalbare aanpak is binnen mijn vak
- ☐ Mijn instructie en uitleg afstemmen op dyslectische leerlingen
- ☐ Mijn werkvormen afstemmen op de leerlingen
- ☐ Mijn handelen afstemmen op dat van mijn collega's
- ☐ Uitvoeren van specifieke interventies uit het door de zorgspecialist opgesteld handelingsplan die in klassenverband kunnen worden uitgevoerd
- ☐ Vertrouwd raken met het gebruik van hulpmiddelen, zoals software en Daisy-cd-roms.
- ☐ Uitvoeren van onderdelen van een door een zorgspecialist opgesteld begeleidingsplan
- ☐ Samen met collega's en zorgspecialisten een begeleidingsplan opstellen voor dyslectische leerlingen en dit ook samen uitvoeren
- ☐ Anders, namelijk:

16 In welke mate voelt u zich op school ondersteund met betrekking tot dyslexie?

- ☐ Goed
- ☐ Voldoende
- ☐ Matig
- ☐ Onvoldoende

17. Hoe ondersteunt de school u?

- ☐ Door overleg met mentoren, de afdelings- of zorgcoördinator, de remedial teacher etc.
- ☐ Door collegiaal overleg en consultatie
- ☐ Door coaching door interne zorgspecialisten
- ☐ Door coaching door externe zorgspecialisten
- ☐ Door dyslexiebeleid vanuit zorgcoördinatie en directie te formaliseren
- ☐ Door nascholings- en professionaliseringsbeleid
- ☐ Er is geen ondersteuning
- ☐ Anders, namelijk:

18. Hoe zou de school u meer kunnen ondersteunen in uw vraag naar kennis en vaardigheden?

- ☐ Door overleg met mentoren, de afdelings- of zorgcoördinator, de remedial teacher etc.
- ☐ Door collegiaal overleg en consultatie
- ☐ Door coaching door interne zorgspecialisten
- ☐ Door coaching door externe zorgspecialisten
- ☐ Door dyslexiebeleid vanuit zorgcoördinatie en directie te formaliseren
- ☐ Door nascholings- en professionaliseringsbeleid
- ☐ Anders, namelijk:

19. Hoe groot is uw bereidheid om daadwerkelijk mee te werken aan de begeleiding van dyslectische leerlingen?

- ☐ Groot
- ☐ Voldoende
- ☐ Matig
- ☐ Klein
- ☐ Weet ik niet, dat is afhankelijk van wat het voor mij inhoudt

Hartelijk dank voor uw medewerking.

Bijlage 2**Huidige bezetting 2009 - 2010****Screening en onderzoek**

Docenten (22)	signaleren
	observatie
Zorgspecialist (1)	signaleren
	dossieronderzoek t.b.v opstellen en verwerken van screening dyslexie
	onderzoek
	dyslexieonderzoek Handelingsplannen (hp) maken Bespreken hp met remediaal specialisten en mentor
Zorgcoördinator (1)	signaleren
	aansturing begeleiding; dossieronderzoek t.b.v opstellen en verwerken screening en onderzoek dyslexie en uitvoering bewaking Resultaten onderzoeken bespreken met ouders
Remedial specialisten (2) Dyslexiespecialisten i.o. (2)	signaleren
	onderzoek
	dyslexieonderzoek
Psycholoog (1) orthopedagoog (1)	signaleren
	onderzoek dyslexie
Testassistent (1)	signaleren
	dyslexie screening: afname en verwerken

Begeleiding**Zorg niveau 1**

Docenten (22)	kennis vaardigheid attitude
	leerling serieus nemen, begrip voor dyslexie en wat het inhoudt, aanpassingen van de lessen, extra uitleg, duidelijke lay-out bij toetsing, tutor-leren
Zorgspecialist (1)	Kennis /vaardigheid
	overdracht op aanvraag
Zorgcoördinator (1)	Kennis /vaardigheid
	aansturing begeleiding

Zorgniveau 2

Docenten (22)	faciliteiten
	extra tijd duidelijke lay-out bij toetsing
	hulpmiddelen
	Laptop pc gebruik, Tekst op cd, spellingcorrectie
	dispensatie
	vrijstelling hardop voorlezen, niet beoordelen van spelfouten
Zorgspecialist (1)	Kennis /vaardigheid
	kennisoverdracht op aanvraag spellinghulpkaarten
Zorgcoördinator (1)	Kennis /vaardigheid
	aansturing begeleiding

Zorgniveau 3

Docenten (22)	inzet tijdens ZB
Zorgspecialist (1)	spellingstrategieën, mindmap vaardigheden, manieren om Engels te leren; metacognitief : spelling /lees/schrijf oefeningen; Motivatie: peilen; functionaliteit van begeleiding
Zorgcoördinator (1)	Dyslexiestickers, compenserende middelen, methode gebonden cd-roms
Remedial specialisten (2) Dyslexie specialisten i.o. (2)	Ondersteuning tijdens blokuren ZB, individuele begeleiding, dyslexiegroepjes
Klassenassistenten (2)	Ondersteuning tijdens blokuren ZB

Bijlage 3

Stellingen voor de leerlingen

Deze stellingen zijn vervaardigd met gebruik van Deel I - Dyslexiescan voor de leerling uit Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs.

- Al mijn docenten zijn op de hoogte van mijn dyslexie.
- Ik kan op school altijd bij iemand terecht als ik vastloop door mijn dyslexie.
- Er is een plan van aanpak opgesteld over mijn dyslexie.
- Er is iemand op school die dat plan regelmatig met mij doorspreekt.
- Mijn ouders worden betrokken bij dat plan van aanpak.
- Mijn externe begeleider en de school hebben regelmatig contact.
- Ik weet precies welke faciliteiten ik krijg omdat ik dyslexie heb.
- Die faciliteiten zijn helemaal op mijn probleem afgestemd.
- Mijn docenten werken allemaal goed mee aan die faciliteiten.
- Ik houd me aan de afspraken die zijn gemaakt rond de faciliteiten.
- Dit kan er op school nog verbeteren op gebied van dyslexie.

Bijlage 4

Uitkomsten laatste stelling

'Dit kan er op school nog verbeteren op gebied van dyslexie'

Tijdens de lessen:

- meer nakijkvellen gebruiken bij de verschillende vakken, bijvoorbeeld bij mens en natuur
- meer digiborden inzetten (je kunt meelezen met de docent, het is netter dan een gewoon bord, alles staat netjes op een rijtje, je kunt meer tegelijk (laten) zien en filmpjes gebruiken in plaats van tekst lezen). Voor de financiering kan een sponsor worden gezocht.
- docenten zouden meer tijd aan dyslectische leerlingen moeten (kunnen) besteden
- docenten zouden beter bekend moeten zijn met dyslexie en dyslectische leerlingen
- docenten moeten meer rekening houden met dyslectische leerlingen
- rustige werkplekken creëren, bijv. op de gang

Digitaal

- meer pc's / laptops per klas en meer mogelijkheden qua software (bijv. tekst-voorspellende software)
- in alle klassen Daisy-cd's en voorleessoftware aanwezig laten zijn
- toetsen altijd op pc kunnen maken
- aparte ruimte inrichten om te kunnen werken met tekst-naar-spraak software

Ondersteuning en RT

- meer hulp bij rekenen, talen en spelling Engels voor dyslectische leerlingen
- meer hulp bij dyslexie op zich
- meer lezen
- les in spelling en begrijpend lezen kan verbeteren
- meer ondersteuning bieden bij het leren leren van een toets, bijv. mogelijkheid om na schooltijd op school een toets te leren